

2008:25
ANTI-KVARISK KONTROLLRAPPORT

Öregrunds kyrka

ÖREGRUNDS STAD, ÖSTHAMMARS KOMMUN

BYTE AV VÄRMESYSTEM, OMBYGGNAD AV ALTARRING MM

UPPLANDSMUSEET

Johan Dellbeck, November 2008

Omslagsfotografi: Öregrunds kyrka, vy från sydväst, juli 2008. Johan Dellbeck, Upplandsmuseet.

Upplandsmuseets rapportserie, 2008:25

ISSN 1654-8280

© Upplandsmuseet 2008

UPPLANDSMUSEET

Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län

adress S:t Eriks gränd 6, 753 10 Uppsala telefon 018-169100 telefax 018-69 25 09 hemsida www.uppmus.se postgiro 51 99 35-1 bankgiro 128-1245
org.nr 817600-7071

INNEHÅLL

Inledning	3
Administrativa uppgifter	3
Historik	3
Utförda arbeten	6
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	9

Inledning

Under sommaren och hösten 2008 har ett nytt värmepumpssystem, baserat på bergvärme, installerats i Öregrunds kyrka. I samband med det har en förbättring och komplettering av elinstallationerna gjorts i kyrkan. Nytt brädgolv har lagts i bänkkvarteren. Dessutom har altarringens knäfall byggts om. Målningsarbeten i form av bättrings- och kompletteringsmålning har även utförts.

Administrativa uppgifter

Entreprenadform: Totalentreprenad

Beställare: Öregrunds-Gräsö församling

Entreprenör: Högberg & Eriksson VVS AB

Underentreprenör el: El-byrån Östhammar AB

Underentreprenör måleri: Fredrikssons måleri AB

Underentreprenör, golvläggning, Tommy Nordgrens bygg, Östhammar

Byggledning, projektering: Curth Andersson, VVS-gruppen KB

Antikvarisk kontroll: Upplandsmuseet genom Johan Dellbeck

Handlingar:

1. Bergvärme: Konvertering värmesystem, systemlösning, arbetsbeskrivning, Ingenjör Curth Andersson, VVS-gruppen, den 23.1.2008.
2. Ombyggnad altarring, förslag upprättat av arkitekt SAR/MSA Björn Nilsson, den 26.11.2006.
3. Beslut, Länsstyrelsen i Uppsala län: Bergvärmeprojektet: Dnr 433-1266-08, den 4.3.2008, ombyggnad altarring: dnr 433-1396-07, den 5.2.2007.

Historik

Öregrunds kyrka är en senmedeltida, tornlös gråstenskyrka belägen i den gamla stadskärnan. Kyrkan led stor skada vid stadsbranden 1719 då staden härjades av den ryska flottan. Den är murad i gråsten och har ett rektangulärt långhus i östvästlig riktning, vapenhus i söder samt sakristia i norr. Fasaderna är slätputsade och vitkalkade. Sakristian byggdes på 1730-talet och ersatte en äldre sakristia som förstördes i 1719 års brand. Vid den branden förstördes även kyrkans tak och en stor del av inredningen brann upp. Den nya inredning som tillkom under 1700-talet präglar fortfarande i hög grad interiören.

Bänkinredningen tillkom på 1890-talet. Delar av den äldre bänkinredningen från 1700-talet finns dock kvar som bröstpanel på väggarna. De främre korbänkarna är också kvar sedan 1700-talet. Den nuvarande färgsättningen som domineras av blått tillkom vid 1914 års restaurering. I väster finns en orgelläktare från 1760-talet med en orgel vars fasad bevarats sedan 1830-talet, då en ny orgel byggdes av Pehr Gullbergsson, Lillkyrka. Läktarbarriären har skurna pilastrar och marmorerade ramverk som omger blåmålade fyllningar. Altarringen har en komposition liknande läktarbarriärens. Den tillkom på 1760-talet.

Sakristian i norr är försedd med en separat entré från Vintergatan i norr. År 1914 tillbyggdes sakristian åt väster med en ny värmekammare som blåste in varmluft i kyrkan. 1956 installerades en ny elektrisk varmluftsanläggning. 1979 ersattes den av

elektriska bänkvärmare och radiatorer. I anslutning till sakristians entré från norr finns wc. Även i anslutning till vapenhuset finns wc sedan 1991.

Bild över kyrkorummet från orgelläktaren, sommaren 2008, före renoveringen.

Nära kyrkogårdens nordvästra hörn har energibrunnarna placerats.

Här ses golvet och bänkarna före renoveringen. Bänkarnas ytskikt var skadade med flagnande färg.

Det nya brädgolvet som har karaktären av traditionellt trägolv. Bänkarna är bättringsmålade. Under sitsarna skymtar de nya bänkvärmarna.

Utförda åtgärder

Värmepumpssystemet

Fyra energibrunnar borrades på nordöstra delen av kyrkogården. Ledningar drogs in i den gamla värmekammaren norr om sakristian. Värmekammaren gjordes om till apparatrum för värmepump mm. För att dra in värmeledningarna till kyrkorummet kunde befintliga kanaler för det gamla varmluftssystemet utnyttjas. På så vis slapp man håltagningar i murverken. I långhuset demonterades bänkinredningen. Det gamla trägolvet från 1991 ersattes med ett nytt brädgolv som med sin matta ljusa yta påminner ett traditionellt trägolv. Golvet är dock behandlat med både olja och lack som är svagt vitpigmenterade.

Värmeledningarna drogs under golvet i bänkkvarteren sedan brädgolvet demonterats. En rad av kalkstensplattor i mittgången lyftes upp för att ledningar skulle kunna dras till södra bänkkvarteret. Stenplattorna lades sedan tillbaka och fogades. På bänkarnas undersidor monterades nya bänkvärmare som kopplades till rörsystemet. Närmast uppbyggnaden under läktaren i väster döljs rördragningen bakom en ny träsockel. Rören har dragit upp under brädgolvet fram till en väggradiator som monterats under fönstret i västra gaveln. Väggradiatorer monterades även i sakristian, i entrén mot norr, i wc:n vid sakristian samt i apparatrummet.

Elinstallationer

Ny elcentral monterades i apparatrummet. Belysningsarmaturerna i kyrkorummet jordades. Kontakter i kyrkorummet kompletterades. Eldragningarna har delvis dolts under en ny träsockel som målats in i snickerifärgen.

Övrigt

I samband med att bänkarna demonterades lät församlingen klä om sitsarna med ny stoppning och ny textilbeklädnad i blå färg.

Altarringen

Altarringens knäfall byggdes om enligt Björn Nilssons förslag. Knäfallet breddades och försågs med ny stoppning. Syftet var att göra knäfallet bekvämare och mer användbart eftersom det gamla knäfallet var så obekvämt. Den gamla sockeln till knäfallet med hålkälsprofil var delvis rötskadad och byttes mot en ny hålkälslist med samma form som den gamla. Knäfallet kläddes med ett nytt tyg i rött. Även barriärens översida kläddes om med samma tyg.

När knäfallet hade byggts om utfördes förgyllning av detaljer på altarringens barriär. Förgyllningen bidrar till att framhäva altarets och altarringens betydelse i kyrkan. Sannolikt har de nu förgyllda ytorna på altarringen tidigare varit förgyllda. En äldre målning med en avbildning av kyrkans inre, som förvaras i Kyrkans hus i Öregrund, visar altarringen med förgyllda detaljer. Målningen är från början av 1900-talet.

Det norra bänkkvarteret sedan bänkar och golv demonterats. Till vänster under golvbjälkarna ligger de nya värmeledningarna.

Det nya brädgolvet liknar ett traditionellt trägolv. Till vänster ses hur värmeledningarna byggts in i en träsockel. Sockeln målades sedan i samma färg som bakomliggande panel.

Knäfallet under ombyggnad. Knäfallet breddades. Sockellisten med hålkälsprofil har kompletterats med ny list där den var rötskadad.

Altarringen med det ombyggda knäfallet. Ny textilbeklädnad. Barriären har försetts med förgyllda detaljer.

Målningsarbeten

De väggmonterade radiatorerna målades in i bakomliggande väggfärg. Den svarta radiatoren i wc matchar elegant färgen på det svarta kaklet från 1956.

Nya träsocklar som döljer installationer målades in i samma färg som övrig inredning. Skador på bänkinredningens ytskikt bättringsmålades. Golvet på uppbyggnaden under läktaren bättringsmålades.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Installations-, målnings- och ombyggnadsarbetena har utförts omsorgsfullt med beaktande av kyrkans kulturhistoriska värden.